

Mijn kind spreekt niet, wat nu?

De kracht van Ondersteunde Communicatie

Communicatie en taalverwerving zijn al vanaf de vroegste ontwikkeling nauw met elkaar verweven en worden dikwijls als een vanzelfsprekendheid gezien. Hoe bijzonder en fragiel dit proces eigenlijk is, zien we als we kennismaken met Teeuw. Zijn communicatie, taal en spraak zijn door verschillende factoren in het gedrang gekomen.

Mandy Diepeveen, Ans Kilkens, Loes Theunissen en Hanny Weersink

De meeste kinderen doorlopen schijnbaar moeiteloos de stadia van de vroege communicatieontwikkeling. Vanuit interactie met de omgeving leren zij bewust en succesvol initiatieven te nemen om het gedrag of het handelen van anderen te beïnvloeden. Eerst gebeurt dat aan de hand van gedragingen zoals kijken, reiken en geluiden maken. Gaandeweg komen daar gesproken woorden bij. Het kind verwerft taal en kan zijn ideeën en bedoelingen steeds beter uiten.

Syndroom van Down

Teeuw woont met zijn vader, moeder en drie zussen op een boerderij. Teeuw is 11 jaar oud en heeft het syndroom van Down. De eerste vier jaar van zijn leven woonde het gezin in Australië. Teeuw volgt momenteel speciaal onderwijs in een klas voor kinderen met ernstige meervoudige beperkingen. Zijn denkniveau en bele-

Over ALOHA

ALOHA is een kant-en-klaar symboolvocabulary voor kinderen/jongeren die zijn aangewezen op een communicatiehulpmiddel met spraakuitvoer. ALOHA is ontstaan vanuit een behoefte aan een goed opgebouwd symboolvocabulary. Het doel was te komen tot een slimme indeling van de woordenschat waarbij het kind al zijn communicatieve boodschappen op een zo efficiënt mogelijke wijze kan uiten. Tevens moest er ruimte zijn om op basis van persoonlijke wensen en behoeften het vocabulary aan te vullen zodat de communicatie- en taalontwikkeling van het kind verder ondersteund kunnen worden. Kijk voor meer informatie op alohaoc.nl.

vingswereld zijn vergelijkbaar met dat van een driejarige. Hij houdt van knutselen, spelen met dieren, filmpjes kijken en gek doen.

Eerste slokje

Emmy, de moeder van Teeuw, vertelt: *"De eerste vier jaar waren we veelal in het ziekenhuis. Deze jaren stonden alleen maar in het teken van zijn slokdarmproblematiek. Er gebeurde zo veel met Teeuw. Hij lag soms weken op de IC. Het praten is nooit een issue geweest, daar waren we niet mee bezig. In januari 2016 kwamen we op de peuterrevalidatie in Nederland. Teeuw was toen vijf jaar en sprak helemaal niet. Eigenlijk kon hij helemaal niks. Hij kon niet eten. Hij kon alleen zitten. Hij dronk toen zijn eerste slokje water. Nou, dat vond ik al een hele openbaring."*

Bij Teeuw is sprake van een communicatief meervoudige beperking. Zowel interne kindfactoren als omgevingsinvloeden spelen een rol. Dit leidt tot problemen in het leggen van contact met elkaar en het elkaar leren begrijpen. Er ontstaat een gezamenlijk communicatieprobleem. Zonder specifieke ondersteuning van buitenaf kan een neerwaartse spiraal ontstaan, waarbij de communicatie en de taalontwikkeling dreigen stil te vallen.

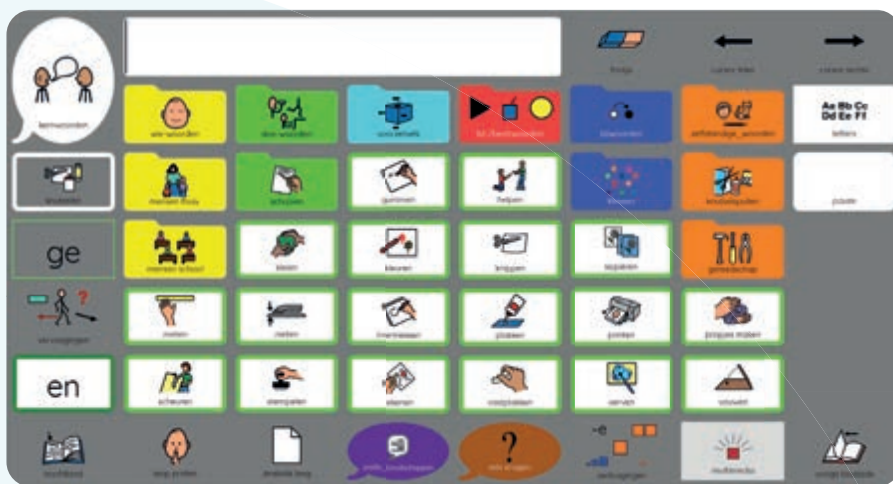
'Na jarenlange stilte heeft Teeuw een stem ontwikkeld'

Optimaliseren

Het kind én zijn omgeving hebben aangepaste communicatievormen en interactiestrategieën nodig om communicatie en taalverwerving mogelijk te maken. In dit verband wordt gesproken van Ondersteunde Communicatie (OC); alle mogelijke communicatievormen en middelen

worden ingezet om (nog resterende) communicatieve vaardigheden te optimaliseren. Hierbij kan het gaan om vormen zonder een hulpmiddel, zoals mimiek, lichaamshouding en ondersteunende gebaren en vormen met een hulpmiddel, zoals een pictogrammenkaart, fotoklapper, spraakknop of een spraakcomputer.

"Er was in Australië iemand die kwam met picto's, want daar moest je heel vroeg mee beginnen. Daar ben ik nooit aan begonnen, dat lag op dat moment te ver buiten mijn bereik. Dat was totaal niet aan de orde. Ik ben wel altijd gewoon tegen Teeuw blijven praten. Ik vertelde altijd wat we gingen doen en ook kletste ik voor de gezelligheid. Liedjes zingen, boekjes en dat

soort dingen. In Nederland heb ik later een gebarencursus gevolgd.”

Symbolenschat

Teeuw leerde enkele ondersteunende gebaren te gebruiken in zijn communicatie. Hij kreeg een rijk taalaanbod vanuit zijn omgeving, waaronder visualisaties zoals een dagritme aan de hand van pictogrammen. Er werd gezocht naar aanvullende communicatievormen waarbij werd gestart met het uitproberen van een spraakcomputer, een hulpmiddel met symbolen die uitgesproken worden bij aanraking.

Op de spraakcomputer gebruikt Teeuw het kant-en-klaar symboolvocabulaire 'ALOHA'. Er zijn twee varianten: een beginnersvocabulaire voor kinderen die voornamelijk communiceren binnen het hier en nu (ALOHA 1) en een vocabulaire voor de meer gevorderde communicateerder (ALOHA 2). Daarnaast zijn er de afgelopen jaren verschillende andere kant-en-klare symboolvocabulaires beschikbaar gekomen. Het voordeel van dergelijke vocabulaires is onder andere dat bij de opbouw van de symbolenschat wetenschappelijke inzichten over het type symbolen en de rangschikking van de symbolen zijn meegenomen.

Modelleren

Het aanleren van het gebruik van een spraakcomputer is geen vanzelfsprekendheid. Daar zal veel aandacht aan moeten worden besteed. Een belangrijk onderdeel hierbij is dat de

‘De allereerste keer dacht ik tjonge pfff, ik snapte helemaal niks van die spraakcomputer’

gesprekspartner zelf ook de spraakcomputer gebruikt terwijl hij of zij spreekt met het kind. Dit wordt ook wel ‘modelleren’ genoemd. Het kind krijgt zo de kans om niet alleen de betekenis van de symbolen te leren, maar telkens te begrijpen hoe je ermee kunt communiceren.

Het modelleren vergt inspanning van alle betrokkenen. Bij Teeuw werd in de klas en bij de therapieën door iedereen de spraakcomputer zoveel mogelijk ingezet. Ook ouders werden hierin begeleid.

“De eerste lockdown is voor mij heel goed geweest. Aan de hand van thema’s ging ik ‘s avonds zitten proberen. Ik dacht: hij vindt knutselen leuk, dan gaan we knutselen. En dat combineerde ik dan met de spraakcomputer, bijvoorbeeld met een zinnetje: ‘Goeiemorgen, we gaan werken’. En dan zat Teeuw er al helemaal klaar voor. Tijdens het knutselen gebruikten we de woorden ‘knippen’ en ‘plakken’. Dat had ik dan voorbereid. En dat deden we ‘s middags dan nog een

half uur. Dat ging heel goed. En zo leerde ik de opbouw ook kennen.”

Meer betrokken

Naast gebaren zette Teeuw al gauw de spraakcomputer in om aan te geven wat hij wilde hebben en doen. Maar hij ging nog veel meer vertellen. Hij geeft enthousiast commentaar bij één van zijn favoriete boeken: ‘Wie heeft er op mijn kop gepoept’. Hij vertelt onder andere wie er nu weer gaat poepen. Ook uit hij emoties zoals “bah vies” bij het bekijken van een foto waarop hij taugé proeft.

“Ik zie nu het hele totaal van wat communicatie is en hoe het zich verhoudt tot onderwijs. Met de spraakcomputer doet hij veel actiever mee. Hij heeft veel minder de kans om ‘ins blaue hinein’ te staren, want dat doet hij vrij snel. Door de spraakcomputer is hij veel meer betrokken geraakt. Ik had nooit kunnen denken dat dit zo positief zou werken en ook dat hij het leuk zou vinden, om zinnetjes te maken.”

Basisrecht

Inmiddels is er een geheel van ondersteunende communicatievormen ontstaan dat past bij Teeuw en ruimte geeft voor verdere groei. Zijn participatie en (zelf)redzaamheid zijn vergroot. Na jarenlange stilte heeft Teeuw een stem ontwikkeld. Een basisrecht voor iedereen! ●

auteursinformatie

De auteurs hebben allen een logopedische achtergrond en hebben in 2018 het ALOHA-vocabulaire op de markt gebracht. Mandy Diepeveen is adviseur bij rdgKompagne en dr. Ans Kilkens is als manager Diagnostiek en Behandeling verbonden aan Stichting Milo Wegbereiders in Communicatie. Loes Theunissen en drs. Hanny Weersink zijn werkzaam binnen de Kinderrevalidatie van de Sint Maartenskliniek.